

السلام
الرحمن
الرحيم

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم اقتصادی گرایش نظری

عنوان :

بررسی اثرات نامتقارن شوک های نفتی و سیاست های پولی بر رشد اقتصادی در ایران

اساتید راهنما:

خانم دکتر زهرا افشاری

آقای دکتر شمس الله شیرین بخش ماسوله

استاد مشاور:

دکتر مهدی پدرام

دانشجو:

سودابه رسولی

بهمن ماه ۱۳۹۱

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به دانشگاه الزهرا (س) است.

تقدیم به

پدر و مادر

مهرنواز و دل نوازم

تقدیر و تشکر :

از زحمات استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر افشاری به خاطر راهنمایی‌ها و دلسوزی
هایشان و از جناب آقای دکتر شیرین بخش به خاطر توجه بسیارشان در این پژوهش کمال
تشکر را دارم . سپاس فراوان از جناب آقای دکتر پدرام که نظرات ارزنده شان سبب ارتقاء
کیفی پژوهش شده است . از داوری استاد ارجمندم جناب آقای دکتر راغفر که قبول زحمت
فرمودند سپاس گذارم .

در پایان مراتب امتنان و سپاس خود را به خانواده عزیزم که در کلیه مراحل تهیه این رساله
مشوق و پشتیبان من بودند ، ابراز میدارم . و از تمام عزیزانی که به نوعی در به ثمر رساندن
این پژوهش مرا یاری نمودند کمال تشکر را دارم و از ایزد منان برایشان سلامتی و شادکامی
آرزومندم .

سودابه رسولی

بهمن ۱۳۹۱

عنوان:

بررسی اثرات نامتقارن شوک های نفتی و سیاست های پولی بر رشد اقتصادی در ایران

نام و نام خانوادگی : سودابه رسولی

رشته تحصیلی : اقتصاد

اساتید راهنما: دکتر زهرا افشاری – دکتر شمس الله شیرین بخش ماسوله

استاد مشاور: دکتر مهدی پدرام

تاریخ دفاع : ۱۳۹۱/۱۱/۲۸

چکیده : در این پژوهش با استفاده از الگوی رگرسیونی سری زمانی غیرخطی (STAR)، به تبیین اثرات نامتقارن تکانه‌های درآمدی نفتی و سیاست‌های پولی بر رشد تولید حقیقی در اقتصاد ایران طی دوره‌ی ۱۳۳۸-۱۳۸۸ پرداخته‌ایم.

نتایج به‌دست آمده متناسب با فرضیه‌ی اصلی پژوهش، مبنی بر عدم تقارن تکانه‌های مثبت و منفی درآمدهای نفتی، دلالت بر آن دارد که تکانه‌های منفی نسبت به تکانه‌های مثبت، به مراتب اثرات بیش‌تری بر رشد اقتصادی دارد. در ادامه با استفاده از مدل‌های غیرخطی STAR و بررسی روابط میان تولید و متغیرهای موثر بر آن، رفتار نامتقارن رشد تولید حقیقی در اقتصاد ایران نسبت به سطوح متفاوت رشد حجم پول مشاهده می‌گردد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل ۱- کلیات تحقیق	۱
مقدمه.....	۲
۱-۱- بیان مسأله و ضرورت انجام تحقیق.....	۲
۲-۱- اهداف پژوهش.....	۴
۳-۱- فرضیه‌های پژوهش.....	۴
۴-۱- روش پژوهش.....	۴
۵-۱- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....	۵
۶-۱- جامعه‌ی آماری.....	۵
۷-۱- واژگان کلیدی پژوهش.....	۵
۸-۱- نهادها و سازمان‌هایی که می‌توانند از یافته‌های این پژوهش بهره گیرند.....	۵
۹-۱- سازماندهی پژوهش.....	۶
فصل ۲- مبانی نظری.....	۷
مقدمه.....	۸

- ۹-۲-۱ - رابطه‌ی درآمدهای نفتی و رشد اقتصادی..... ۹
- ۱۱-۱-۲ - نظریه‌ها و مکانیسم‌های موافق نقش مثبت منابع طبیعی بر رشد اقتصادی..... ۱۱
- ۱۲-۱-۲ - نظریه‌های نفرین منابع..... ۱۲
- ۱۳-۱-۲-۱ - بیماری هلندی..... ۱۳
- ۱۶-۱-۲-۲ - رانت اقتصادی..... ۱۶
- ۱۹-۱-۲-۳ - نوسان درآمدهای نفتی و ناتوانی در مقابله با آن..... ۱۹
- ۲۱-۱-۲-۴ - بی توجهی به سرمایه‌گذاری در سرمایه‌ی انسانی..... ۲۱
- ۲۲-۱-۲-۵ - افزایش نابرابری درآمدها..... ۲۲
- ۲۳-۱-۲-۶ - ظرفیت نهادی محدود..... ۲۳
- ۲۵-۱-۲-۷ - اتخاذ رویکرد تجاری نادرست..... ۲۵
- ۲۶-۱-۲-۸ - سیاست نامناسب پولی..... ۲۶
- ۲۶-۱-۲-۹ - سیاست نامناسب مالی..... ۲۶
- ۲۷-۲-۲ - کانال‌های اثرگذاری درآمدهای نفتی بر رشد اقتصادی..... ۲۷
- ۲۸-۱-۲-۲ - بودجه دولت..... ۲۸
- ۳۰-۲-۲-۲ - سرمایه‌گذاری..... ۳۰
- ۳۱-۲-۳ - آثار نامتقارن تکانه‌های قیمت نفت بر رشد اقتصادی..... ۳۱

- ۳۳..... تأثیر سیاست‌های پولی بر رشد اقتصادی از نظر مکاتب اقتصادی.....۴-۲
- ۳۴..... اثرات نامتقارن تکانه‌های پولی.....۱-۴-۲
- ۳۵..... چسبندگی دستمزدها و قیمت‌ها.....۱-۱-۴-۲
- ۳۶..... تعدیل نامتقارن قیمت‌های اسمی.....۲-۱-۴-۲
- ۳۷..... چسبندگی دستمزدهای قراردادی.....۳-۱-۴-۲
- ۳۷..... صعودی یا محدب بودن منحنی عرضه کل با فرض انتظارات ناقص.....۴-۱-۴-۲
- ۳۸..... عدم تقارن در شرایط مختلف اقتصادی.....۵-۱-۴-۲
- ۳۹..... محدودیت‌های اعتباری.....۶-۱-۴-۲
- ۴۰..... انتظارات نسبت به آینده.....۷-۱-۴-۲
- ۴۰..... محدودیت ظرفیت‌های تولیدی.....۸-۱-۴-۲
- ۴۱..... نقش سیاست‌های پولی در انتقال اثرات تکانه‌های نفتی.....۵-۲
- ۴۲..... خلاصه‌ی فصل.....۶-۲
- ۴۳..... **فصل ۳ - پیشینه‌ی پژوهش.....**
- ۴۴..... مقدمه.....
- ۴۴..... ۱-۳ - مطالعات خارجی.....
- ۵۵..... ۲-۳ - مطالعات داخلی.....

۶۳ خلاصه‌ی فصل ۲-۳
۶۴ تبیین مدل پژوهش فصل ۴
۶۵ مقدمه
۶۵ توسعه مدل‌های ARMA ۱-۴
۶۷ مدل اتورگرسیو تعمیم یافته (GAR) ۱-۱-۴
۶۸ مدل خطی دوگانه ۲-۱-۴
۶۹ مدل‌های اتورگرسیو آستانه‌ای ۲-۴
۶۹ مدل‌های رگرسیونی ۱-۲-۴
۷۰ مدل‌های انتقال ملایم ۲-۲-۴
۷۲ آزمون غیر خطی بودن ۳-۲-۴
۷۲ آزمون ACF و آزمون مکلیود-لی ۱-۳-۲-۴
۷۳ آزمون تصریح خطاهای رگرسیون (RESET) ۲-۳-۲-۴
۷۴ سایر آزمون‌های چندمنظوره ۳-۳-۲-۴
۷۵ آزمون‌های ضریب لاگرانژ (LM) ۴-۳-۲-۴
۷۶ آزمون وجود الگوی STAR ۵-۳-۲-۴
۸۰ خلاصه فصل ۳-۴

فصل ۵ - برآورد مدل و تفسیر نتایج	۸۱
مقدمه	۸۲
۵-۱ - معرفی متغیرها	۸۲
۵-۱-۱ - متغیر وابسته	۸۲
۵-۱-۲ - متغیرهای مستقل	۸۲
۵-۲ - آزمون مانایی متغیرها	۸۴
۵-۳ - تصریح مدل	۸۶
۵-۳-۱ - آزمون غیر خطی بودن	۸۶
۵-۳-۲ - انتخاب متغیر انتقال	۸۸
۵-۳-۳ - انتخاب تابع انتقال (لجستیک یا نمایی)	۸۸
۵-۳-۴ - تعیین مقدار اولیه c و Y	۸۹
۵-۳-۵ - برآورد مدل STR	۹۰
۵-۳-۶ - تفسیر ضرایب	۹۱
۵-۳-۷ - ارزیابی مدل	۹۲
۵-۴ - خلاصه‌ی فصل	۹۳
فصل ۶ - نتیجه‌گیری و پیشنهادات	۹۴

مقدمه..... ۹۵

۶-۱- خلاصه‌ی پژوهش..... ۹۵

۶-۲- نتیجه‌گیری..... ۹۸

۶-۳- پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی..... ۱۰۰

فهرست منابع..... ۱۰۱

پیوست..... ۱۰۷

چکیده انگلیسی..... ۱۲۴

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۵-۱- مقادیر P-value آزمون F	۸۷
جدول ۵-۲- انتخاب مدل مناسب و متغیرانتقال	۸۹
جدول ۵-۳- تعیین مقدار شروع سرعت انتقال و مقدار آستانه	۹۰
جدول ۵-۴- تخمین مدل	۹۰

فصل - ۱

کلیات تحقیق

یکی از مسائلی که طی چند دهه اخیر در کانون توجه اقتصاددانان در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بوده است، بررسی اثرات تکانه های نفتی بر ساختار اقتصاد کلان و به ویژه تولید و رشد اقتصادی می باشد. در حقیقت با وقوع تکانه های مثبت نفتی در دهه ۱۹۷۰ و متعاقب آن بروز رکود در اقتصاد جهانی توجه بسیاری از محققان به بررسی اثرات تکانه های نفتی بر ساختار اقتصاد کلان معطوف گردید. در اکثر مطالعات انجام شده رابطه منفی میان افزایش قیمت و فعالیت های اقتصادی مورد تاکید قرار گرفت. در طول دهه ۱۹۸۰ میلادی و با کاهش قیمت جهانی نفت خام انتظار بر آن بود که نوعی رونق در اقتصاد جهانی به وجود آید، اما چنین انتظاری برآورده نگردید و به همین علت بحث اثرات نامتقارن تکانه های نفتی بر ساختار اقتصاد کلان از این زمان وارد ادبیات اقتصادی گردید. در این تحقیق به بررسی اثرات نامتقارن تکانه های درآمدهای نفتی و همچنین اثرات نامتقارن سیاستهای پولی بر رشد اقتصادی در هنگام وقوع تکانه های نفتی پرداخته می شود.

۱-۱- بیان مساله و ضرورت انجام تحقیق

رشد اقتصادی در هر کشوری نماد و شاخص پیشرفت آن کشور محسوب شده و از اهمیت خاصی برخوردار است. لذا بررسی عوامل موثر بر رشد برای اقتصاد هر کشور، به عنوان یکی از مقولات اصلی و مهم تلقی می شود.

همچنین نفت از جمله کالاهای استراتژیک جهان و به عنوان یکی از نهادهای مهم تولید هر کشور به شمار می رود. نوسانات شدید قیمت نفت و در نتیجه نوسانات درآمدی نفت، تاثیر به سزایی در اقتصاد کشورها، چه در حال توسعه و چه توسعه یافته دارد. از سویی دیگر، با توجه به اینکه در اغلب کشورهای دارای منابع نفتی از جمله ایران، درآمدهای ناشی از نفت

سهم بالایی از تولید ناخالص داخلی و بودجه‌های سالیانه را به خود اختصاص داده است و اقتصاد این کشورها اغلب بر پایه‌ی اقتصاد تک محصولی بنا نهاده شده است. در نتیجه قیمت نفت و درآمدهای ناشی از آن به عنوان یک عامل برون‌زا و محرک رونق و رکود اقتصادی در این کشورها به شمار می‌آید. به طوری که نوسان خارج از کنترل این عامل، بیشتر متغیرهای اقتصادی را دچار نوسان می‌کند. بنابراین بررسی تاثیر تکانه‌های نفتی بر رشد اقتصادی ایران، به عنوان کشوری نفت خیز و صادر کننده‌ی نفت و کشوری تک محصولی، حائز اهمیت است.

از سوی دیگر واکنشهای اقتصادی به منظور تعدیل تکانه‌های قیمت نفت و درآمدهای نفتی امتداد می‌یابند و بنابراین قیمت‌ها و ستانده‌های کل برای برخی زمان ها نوسان دارند که نقش بالقوه ای برای سیاستهای پولی ایجاد می‌کنند. اما برخی عقیده دارند که مدیریت تقاضا نمی‌تواند بر ستانده‌ی بالفعل اثر بگذارد و تنها بر مسیر سطح جدید ستانده‌ی بالفعل که ممکن است سبب افزایش رفاه شود، موثر است. این موضوعی مطرح و جدال برانگیز در مباحث اقتصادی می باشد. همچنین همانطور که بیان شد تکانه‌های نفتی اثرات فراوانی بر رشد ستانده‌ی کشورها بر جای می‌گذارد که در اثر آن کشورها سیاست‌های پولی را برای همراهی یا عدم همراهی با تکانه‌های برون زای نفتی به کار گرفتند، در نتیجه با توجه به این مورد نیز، بررسی تاثیر سیاست پولی بر رشد اقتصادی ایران برای دانستن این مطلب که سیاست پولی در دوران تکانه می‌تواند به عنوان یک ابزار سیاستی مفید و موجه مورد استفاده قرار گیرد حائز اهمیت می باشد.

۲-۱- اهداف پژوهش

در این پژوهش قصد داریم تأثیر تکانه های درآمدی نفتی و سیاست های پولی را بر رشد اقتصادی ایران بررسی کنیم که بدین منظور بررسی موارد زیر جزو اهداف اصلی انجام این تحقیق می باشند:

- بررسی تأثیر نوسانات درآمدهای نفتی بر رشد اقتصادی
- بررسی تأثیر سیاست های پولی بر رشد اقتصادی
- ارزیابی نوع تأثیر نوسانات درآمدهای نفتی و سیاست های پولی بر رشد اقتصادی (ممتقارن یا ناممتقارن بودن اثرات)

۳-۱- فرضیه های پژوهش

در این پژوهش بر اساس اهداف تحقیق، فرضیه هایی تدوین شده است که در پی آزمون آنها می باشیم. این فرضیه ها به شرح زیر می باشند:

- نوسانات درآمدهای نفتی اثرات ناممتقارن بر رشد اقتصادی ایران دارند.
- سیاست های پولی در هنگام تکانه های درآمدی نفت، اثرات ناممتقارن بر رشد اقتصادی دارد و رابطه ی غیرخطی بین رشد اقتصادی و سیاست های پولی وجود دارد.

۴-۱- روش پژوهش

روشی که در این تحقیق برای شناسایی اولیه بکار گرفته شد از نوع مطالعات اسنادی است که بیشتر بر پایه ی مطالعه ی مقالات معتبر و استفاده از روش مطالعاتی آنها استوار بوده است. در جمع آوری اطلاعات نیز از روش اسنادی استفاده شده است. برای جمع آوری بخش عمده ای از اطلاعات مورد نیاز از منبع آماری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران استفاده شده است.

۵-۱- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این تحقیق از روش تحلیل اقتصادسنجی استفاده شده است که در آن با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده، یک مدل غیر خطی را به روش "اتورگرسیو انتقال ملایم"^۱ با استفاده از نرم افزار جی-مالتی^۲ برای اقتصاد ایران در بازه زمانی مورد مطالعه برآورد کرده‌ایم. با استفاده از نتایج مدل برآورد شده، صحت فرضیه‌های تحقیق را مورد بررسی قرار داده‌ایم.

۶-۱- جامعه آماری

اطلاعات آماری در این پژوهش مربوط به اقتصاد ایران در سطح کلان اقتصادی است. دوره زمانی مورد مطالعه نیز ۱۳۳۸-۱۳۸۸ است. منبع آماری این تحقیق بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است که شامل تولید ناخالص داخلی بدون نفت، حجم پول، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، مخارج دولتی و نوسانات درآمدی نفتی می‌باشد.

۷-۱- واژگان کلیدی پژوهش

اثرات نامتقارن درآمدهای نفتی: افزایش و کاهش درآمدهای نفتی به طور یکسان بر رشد اقتصادی اثرگذار نیست.

مدل اتورگرسیو انتقال ملایم: در یک مدل "تغییر رژیم" رفتار (y_t) بستگی به وضعیت سیستم دارد. در این مدل‌ها با تعریف یک مقدار به عنوان آستانه، رفتار (y_t) در دو وضعیت (یا بیشتر) مدل‌سازی می‌شود.

۸-۱- نهادها و موسسات مالی که می‌توانند از یافته‌های این پژوهش بهره‌گیرند.

- وزارت اقتصاد و دارایی

^۱ -Smooth transition Autoregressive

^۲ - j-multi

- وزارت نفت

- معاونت راهبردی ریاست جمهوری

۹-۱- سازماندهی پژوهش

این پژوهش در ۶ فصل به شرح زیر تقسیم شده است:

فصل اول: به کلیات پژوهش (بیان مساله و ضرورت، اهداف، واژگان و اطلاعات مربوط به روش شناسی پژوهش) پرداخته‌ایم.

فصل دوم: به بررسی اصول نظری موضوع می‌پردازیم. در این فصل ابتدا نظریه‌های مربوط به رابطه رشد اقتصادی و تکانه‌های نفتی بررسی می‌شود و در ادامه به بررسی نظریه‌های مربوط به رابطه سیاستهای پولی و رشد اقتصادی از دیدگاه مکاتب مختلف می‌پردازیم.

فصل سوم: در این فصل خلاصه‌ای از برخی تحقیقات انجام شده در ایران و دنیا ارائه شده است که به نوعی با موضوع پژوهش ارتباط دارد.

فصل چهارم: در این فصل مروری بر مدل‌های غیرخطی و مدل بکاررفته در این تحقیق داریم.

فصل پنجم: در این فصل ابتدا محدوده زمانی و مکانی پژوهش ارائه شده است. در ادامه به برآورد مدل و تفسیر نتایج می‌پردازیم. همچنین اطلاعات بدست آمده از روشها و مدل‌های مورد استفاده ارائه شده است.

فصل ششم: اختصاص به جمع بندی پایان‌نامه دارد. در این فصل به تجزیه و تحلیل نتایج بدست آمده از فصول قبل می‌پردازیم. در ادامه پیشنهاداتی برای تحقیق آتی ارائه شده است.

فصل ۲ -

مبانی نظری